

۱۶۴ - میکی «آقاتر» از آن بود که نخست‌وزیر بماند

در عرصه سیاست ژاپن معاصر شاید که دولتمردی به نیکنامی و غنای طبع تاکئو میکی Takeo Miki که کمی بیش از دو سال، از پائیز ۱۹۷۴ تا زمستان ۱۹۷۶، نخست‌وزیر بود، سراغ نتوان کرد. او با آنکه از نردبان حزب حاکم بالا رفت و در سلسله مراتب حزبی برآمد، و در احوال خاصی که این حزب در برابر نومیدی و خشم افکار عمومی برای چیرگی بازیگران آزمند و خودبین بر سیاست نجات خود را در روی کار آوردن چهره‌ای موجه و مردی اصول‌گرا دید، کوتاه‌زمانی بر مسند ریاست دولت جای گرفت، در اندیشه نگاهداشتن مقام نبود و، دامن نیالوده به بده و بستانهای سیاست و سوداگریهای سیاست‌بازان، چون ادامه کار را با رویه خود دشوار بلکه محال دید، عتبه را بوسید و کرسی دولت را به مدعیان سپرد و نام نیکی از خود بر صفحه تاریخ نهاد.

این مقاله نگاهی است به برآمدن تاکئو میکی، و سرنوشت «نقشی نو» که او می‌خواست در سیاست و حکومت ژاپن دراندازد.

۱۶۵ - برآمدن و برنامه کار

میکی که در پائیز سال ۱۹۷۴ به ریاست حزب دارای اکثریت پارلمانی، لیبرال دموکراتیک، و

دکتر هاشم رجبزاده

تاکومیکی نخست‌وزیر فقید ژاپن

به ملازمه آن به نخست‌وزیری برداشته شده بود، روز ۱۴ دسامبر آنسال در اجلاس فوق‌العاده هفتاد و چهارم مجلس ژاپن برنامه و سیاست دولتش را پیش نهاد. او به یک یک دشواریهای عمده پیش روی کشور اشاره کرد، و از آن میان مسائل تورم، انرژی، بحران پولی، کمبود منابع، پس رفت اقتصادی، بی‌ثباتی سیاسی و، مهمتر از همه، تزلزل اعتماد عمومی نسبت به سیاست و شکاف میان مردم و دستگاه حکومت را برشمرد، و طرحی کلی از تدابیر دولت برای گشودن این گره‌ها تصویر کرد. او دنبال کردن سیاستی انسانی با توجه به مصالح فرد فرد مردم و جامعه ملی و نیز دوستی و همکاری و صلح و ثبات در جامعه بین‌المللی را بایسته دانست. میکی گفت که هنگامی زمام دولت را به دست گرفته که ژاپن با آزمون دشوار روبرو است، و افزود که کارهایی چون باز آوردن ثبات اقتصادی و از میان بردن تورم و جلو گرفتن از رکود اقتصادی و کاستن از بی‌عدالتی اجتماعی اموری به هم پیوسته است، و نیز بسیاری ازین دشواریها بی همکاری و همگامی جامعه جهانی چاره‌پذیر نیست.

او اندیشه خود را خواست ملت خواند، و گفت که مصمم است که به این خواست ملی پاسخ گوید. ژاپن که جدا از همه دشواریهای گریبانگیر جوامع صنعتی دچار کمبود مواد خام و منابع مادی است، فقط می‌تواند به کارآئی و کوشایی و هوشمندی مردمش متکی باشد. این مردم باید به زمامداران اعتماد کنند و با روح صمیمیت در مناسبات اجتماعی، چنانکه میان کارگر و

کارفرما و بین تولیدکننده و مصرف کننده، در محیطی برخوردار از عدالت و رفاه برای رسیدن به هدفهای ملی همکاری نمایند.

در سیاست خارجی، میکی ضمن تأکید به لزوم حفظ روابط دوستانه با ممالک متحده، گفت که دولت وی مفاد اعلامیه مشترک چین - ژاپن مورخ ۲۹ سپتامبر ۱۹۷۲ در عادی شدن مناسبات دو کشور را صمیمانه اجرا می کند، و نیز در پی انعقاد پیمان صلح با شوروی (که پس از جنگ جهانی دوم هنوز به انجام نرسیده) است. نیز او به اهمیت صلح و ثبات در آسیا بخصوص در منطقه اقیانوس آرام برای امنیت ژاپن تأکید نهاد.

با نگاه به برنامه دولت میکی، مفسران چنان می دیدند که او پیمان می بندد که به ندای مردم گوش فرا دارد؛ عدالت اجتماعی را کانون سیاست خود سازد و سیاستی منزه و شفاف دنبال کند، و همه تلاش خود را برای جلب اعتماد عمومی به دستگاه حکومت به کار بندد. تحقق عدالت اجتماعی نیز نیاز به دگرگونی بنیادی در مناسبات تولیدی و در نظام توزیع ثروت دارد. آگاهان چنین می دیدند که میکی از همان راهی می رود که خط مشی رهبران سوسیال دموکراتیک اروپای غربی شده، و راهی بس ناهموار است. با آنکه پاره ای از مطبوعات ژاپن میکی را «مرد حرف» و «عالم بی عمل» خواندند، همان نظرگاه او در مسأله نفت نمودار خرید سیاسی و پیشش وی بود. او با اشاره به بحران انرژی، ضمن تأکید بر ضرورت صرفه جویی در مصرف و ذخیره کافی مواد نفتی افزود که کشورهای مصرف کننده نباید چنین تدبیری را در جای استراتژی مشترک در برابر ممالک تولیدکننده نفت به کار گیرند و به صف آرائی برآیند.

۱۶۶ - راه دشوار

تاتسوزو اواما Tatsuzo Ohma محقق و نویسنده روزنامه یومیئوری Yomiuri در بخشی از سلسله مقاله های خود زیر عنوان «دیپلماسی ژاپن پس از جنگ» که در ماههای اوت تا دسامبر ۱۹۷۵ در این روزنامه درج شد (بخش های ۲۸ و ۳۶ آن) در تحلیلی از احوال منتهی به روی کار آمدن میکی، و دشواریهای فراوری او، نوشت:

«تاکنون میکی در دسامبر ۱۹۶۶ و هنگام اصلاح و تغییرها در کابینه ساتو (۹ نوامبر ۱۹۶۴ تا ۱۵ فوریه ۱۹۶۷) وزیر خارجه شد. او به مقامی که ایتسوسابورو شیئینا Etsusaburo Shiina از دست نهاده بود، برنشست. میکی، متولد ۱۹۰۷، در جوانسالی (۳۱ سالگی) به عضویت مجلس نمایندگان انتخاب شد. در تحصیلات خود دوره هایی هم در ممالک متحده گذرانده بود. در کابینه کاتایاما Katayama (۲۴ مه ۱۹۴۷ تا ۱۰ مارس ۱۹۴۸) وزیر ارتباطات شد. با اینکه از حزب کوچکی آمده بود، بعدها دبیرکل حزب لیبرال دموکراتیک، که از ادغام دو حزب محافظه کار به

● خانه سکر همد نخست وزیر ژاپن در مراسم اهدای نهالهای گیلاس به ایران از سوی انجمن دوستان جهان و مرحومان کیوشیتا رئیس این انجمن و اینووه نماینده وزیر خارجه ژاپن در دو سوی او، زمستان ۱۳۵۴، توکیو.

وجود آمد، شد. در مه ۱۹۶۷، یک سال پس از آنکه وزیر خارجه شد، نظرش را درباره پیشبرد توسعه اقتصادی منطقه آسیا - اقیانوس آرام فرانهاد؛ بز آن بود که کشورهای دارا باید به ملتهای نادار آسیا در این منطقه یاری کنند.

او در ماه ژوئن ۱۹۶۷ در دومین اجلاس ASPAC (Asia Pacific Council) شرکت جست و نظریه خود را ارائه داد، و ازین کشورها خواست تا لزوم پیشبرد همزیستی را با دورنگری میان کشورهای حوزه اقیانوس آرام، و از آن میان چین، دریابند. در آن زمان اوضاع آسیا، به تأثیر جنگ ویتنام یکسره پیشبینی نشدنی بود. با اینهمه، میکی از نظر خود، که بس آرمانگرا می نمود، دست برداشت. هشت سال بعد که نخست وزیر شد از وزیرانش خواست که این فکر را به صورت طرحی تمام عیار درآورند. در همین زمان کشورهایی در جنوب شرق آسیا، مانند مالزی، فیلیپین، تایلند و سنگاپور، افتراقهای سیاسی خود را کنار نهادند تا بتوانند به همکاری برسند، و در اوت ۱۹۶۷ سازمان منطقه ای خود را به وجود آوردند: (Association of Southern Asian Nations) ASEAN. در این میان استرالیا و زلاندنو نیز به سرعت مبادله اقتصادی خود را با ژاپن افزایش دادند. میکی یکماه پس از بازگشتش از اجلاس ژوئن ۱۹۶۷ ASPAC به شوروی رفت، و الکسی کاسیگین نخست وزیر شوروی پذیرفت که امکان تنظیم سند موقتی را برای آرام ساختن مناسبات دو کشور تا زمان انعقاد پیمان صلح بررسی کند. تا آن زمان شوروی مسأله

جزایر شمال ژاپن را (که در پایان جنگ به اشغال درآورده و مانع بسته شدن پیمان صلح میان دو کشور بود) «مختومه» می‌دانست (و حاضر به مذاکره درباره آن نبود).
«با این همه دستاوردها، میکی که از سیاست خنثای ساتو ناراضی بود در اکتبر ۱۹۶۸ از وزارت خارجه استعفا داد، و همراه شیگه سابورو مائه‌ئو Shigesaburo Maeo کوشید تا از باز انتخاب شدن ساتو، برای سومین دوره، به ریاست حزب حاکم جلوگیری کند. بعضاً برای عصیان میکی علیه ساتو، دشمنی سختی میان ایندو پیدا شد، و میانه آنها چنان رو به تیرگی رفت که ساتو در حالیکه بسخره به نظریه میکی درباره بازگشتن اوکیناوا به ژاپن اشاره می‌کرد گفت که نگهداشتن کسی چون او در کابینه‌اش و در مقام وزارت خارجه و به مدتی چنین طولانی، یکسره نابخردانه بوده است. میکی درباره بازگشتن اوکیناوا به حاکمیت ژاپن عقیده داشت که پس از انجام گرفتن این کار، وضع حقوقی پایگاههای نظامی امریکا در اینجا همانند وضع این پایگاهها در خاک اصلی ژاپن باشد. رویارویی ایندو ناگزیر می‌نمود، زیرا که میکی مرد حزبی اصولی و آرمانخواه، و ساتو دیوانسالاری واقع‌گرا بود.

۱۰۹

«میکی در نخست وزیری با دشواریهای سیاسی مهم روبرو شد. جدا از مسأله انعقاد پیمان صلح با چین با اصراری که چین به گنجاندن بند مربوط به hegemony (نفی سلطه‌جویی یک یا چند کشور) در آن داشت، مسأله روابط ژاپن و کره بحرانی شد. این روابط در پی رویداد کیم دائه جونگ Kim Dae Jung (ربوده شدن این ناراضی حکومت کره از هتلی در توکیو به دست عوامل آن حکومت) به تندی تیره شد، و با دستگیر شدن دو دانشجوی ژاپنی به اتهام جاسوسی در آوریل ۱۹۷۴ و سوء قصد ماه اوت این سال به پارک چونگ هی Park Chung Hee رئیس جمهور کره از سوی یک کره‌ای مقیم ژاپن التهاب بیشتر یافت. در این احوال، در آوریل ۱۹۷۵، اوضاع نظامی در هندوچین ناگهان به سود نیروهای آزادیبخش ملی دگرگون شد، و این تغییر به پیروزی همه جانبه این نیروها انجامید. در پی این رویدادها بود که کیم ایل سونگ رهبر جمهوری خلق کره به چین سفر کرد. این وقایع و پیامدهای آن توجه و نگرانی مردم ژاپن را برانگیخت.

«در اوت ۱۹۷۵ میکی همراه وزیر خارجه‌اش کی ایچی میازاوا Kiichi Miyazawa برای مذاکره با جرالد فورد رئیس جمهور امریکا به واشینگتن سفر کرد، و دو طرف بر اهمیت و عزم خود به حفظ صلح در شبه جزیره کره توافق کردند. با اینهمه، می‌یازاوا و کسانی دیگر گفتند که قولی که شش سال پیش نخست‌وزیر ژاپن در واشینگتن داده به قوت خود باقی است. ساتو گفته بود که دولت ژاپن درخواست اعزام سپاهیان امریکا مستقر در ژاپن به کره را (اگر مطرح شود) به وجه مثبت و عاجل بررسی خواهد کرد.

«با این حال، به دنبال اعلامیه مشترک با امریکا، کنفرانس دوره‌ای وزیران ژاپن و کره که متوقف مانده بود از سر گرفته شد، و ژاپن وعده کرد که دادن وام و اعتبار به کره را دنبال کند. از سویی هم میکی معتمد خود توکو‌ما اوتسونومی یا Tokuma Utsunomiya نماینده مجلس را به جمهوری خلق کره فرستاد و عزم خویش را برای تلاش در راه صلح در کره نشان داد. در پی آن، در ماه نوامبر، میکی در کنفرانس سران شش قدرت صنعتی در فرانسه شرکت کرد. این کنفرانس برای بررسی وضع اقتصاد جهانی بود که از چهار سال پیش از آن که نیکسون سیاست جدید اقتصادی ممالک متحده را اعلام داشت به نابسامانی افتاده بود. ژاپن یگانه کشور آسیایی بود که در این کنفرانس شرکت می‌کرد.

«در این حال میکی با کوهی از دشواریها روبرو بود که پرداختن به آن ناگزیر می‌نمود: مسأله شمال - جنوب: مسأله شبه جزیره کره؛ و معضل نفی سلطه جویی در روابط ژاپن با اتحاد شوروی و چین... دیپلماسی چند سویه که میکی می‌بایست در نیمه دوم دهه ۱۹۷۰ دنبال کند، جز راهی سراسیمه و پرمخاطره در چشم انداز خود نداشت.»

۱۶۷ - درس عبرت

دموکراسی در ژاپن بیشتر رسم و آئینی است تا بنیادی جاافتاده. میکی در دوره زمامداریش بارها نگرانی خود را از «شکندگی دموکراسی» در ژاپن به زبان آورد. نیز، در ضیافتی گفت: «آینده دموکراسی مسأله‌ای بسیار اساسی است. هر روز بیشتر درباره بحران جهانی دموکراسی می‌شنویم. توانایی این بنیاد در برآمدن با مسائلی که با آن روبروست آزموده می‌شود. در ژاپن هم دموکراسی پارلمانی در بوته آزمایش درآمده است.» او به مجلس هم هشدار داد: «پارلمان امروز پاسخگوی انتظارات مردم نیست. سیاست پارلمانی دستخوش بحران است.» آنچه نمایان است، دموکراسی موفقی در ژاپن جریان دارد: مجلس بحث می‌کند، انتخابات برگزار می‌شود؛ مطبوعات زبان و قلم آزاد و رسا دارند؛ حقوق مدنی و انسانی رعایت می‌شود؛ فاصله طبقاتی تقریباً وجود ندارد؛ نظامیان در میدان سیاست نیستند؛ و نشانه‌ای از شورش و کودتا دیده نمی‌شود. اما ژاپنی‌ها از نمایش‌های احزاب خسته شده‌اند، و از بازیهای سیاستگران دلزده‌اند. نسبت شرکت مردم در انتخاب‌های عمومی (مجلس ملی و شوراهای محلی) پایین است، و نرخ حمایت آنها از دولت‌هایی که روی کار می‌آیند سیر نزولی دارد. جنجالهای سیاسی و فاش شدن فساد مالی بلندپایگان حکومت و دیوانسالاران، بدبینی مردم را به سیاست بیشتر کرده است. کمتر برنامه خبری رادیو - تلویزیونها یا شماره‌ای از روزنامه‌ها و مجله‌ها است که خبری از رسوایی فساد سیاسی و مالی و تعقیب قانونی دست‌اندرکارانش در آن نباشد. شماری از

زمامداران به صاحبان منافع اقتصادی متعهدند یا که با سازمانهای نظم‌ستیز و قانون‌گریز بسده
بستان دارند.

این بهره از رسم و آیین جاافتاده در سیاست با راه و رفتار تاکتو میکی همسو و سازگار نبود؛ و
او که نمی‌توانست در دوره کوتاه ریاست وزرایی خود زیر بنا و ساختار قدرت بهم تنیده با
مصالح و منافع بیشمار را زیر و رو کند، و نیز چندان سودای مقام نداشت تا چون ناظر بی‌قدرتی
در بالاترین مقام حکومت بماند و «سیستم» را گناهکار بخواند و خود را معذور، نامی نیک از
خود گذاشت و رفت. روح استغنائی او احترامی را که اهل اندیشه و اصحاب مطبوعات برایش
داشتند دوچندان کرد، و وی را برای ثبات شخصیت و پایندیش به ارزشهایی که برای خود
شناخته بود ستودند. در پی کناره‌گیری او، یکی از روزنامه‌های ژاپن این عنوان را برای تفسیر خود
آورد: «تاکتو میکی آفاتر از آن بود که نخست‌وزیر بماند»؛ سخنی گویا و پر معنی و تحسین‌آمیز.
براستی هم او خود را در جای مردی معتقد به اصول جاودانه کرد.

تاکتو میکی نماند تا همچنان ناظر ترفند و کشاکش‌های رقیبان میدان سیاست باشد، و اندک
زمانی پس از کناره‌گرفتنش درگذشت. اما مرگ او سرمایه احترام و محبوبیتی را که با شخصیت
آرمان‌خواه و اصول‌گرایش فراهم ساخته بود، از میان نبرد. بیش از یک دهه بعد که سیاست‌گران
ژاپن خواستند پیامی از تفاهم برای کیم ایل سونگ رهبر کره شمالی، حکومتی که به احتمال
آزادنده‌ترین عامل در سیاست خارجی ژاپن است، بفرستند و نهال دوستی بنشانند، «زجلی»
موجه‌تر و مقبول‌تر از خانم میکی، بیوه نخست‌وزیر فقید، نیافتند. او به تنهایی روانه این
مأموریت خطیر شد، و با لبانی متبسم و دلی پر امید بازآمد. اما تقدیر این بود که رهبر و
بنیادگذار جمهوری خلق کره پس از چند روزی به «مرگ مفاجاة» درگذرد، و نقشبندی زمانه باز
کارها را دیگرگون کند.

۱۶۸ — سخنرانیهای علمی کتابخانه یادبود هان‌دا

کتابخانه و مرکز تحقیق موقوفة زنده‌یاد هان‌دا استاد فقید دانشگاه کیوتو، که اکنون در تولیت
دانشکده ادبیات این دانشگاه است، به سنت پسندیده خود هر ساله چند مجلس سخنرانی با
دعوت از استادان ژاپنی و خاورشناسان خارجی برگزار می‌کند. در جلسه ۲۵ ماه مه امسال (۴
خرداد ۱۳۸۱) دو سخنران دعوت داشتند: پرفسور کوزو ایتانی از دانشگاه توتو-مون گاکوئین
ژاپن، و اوژنی کوچیف از فرهنگستان علوم روسیه در سن پترزبورگ.

۱۶۹ — سلاجقه آسیای صغیر

ایتانی سلجوق شناس است و درباره کردار و آثار سلاطینی که از توران و ترکستان برآمده‌اند

مطالعه دارد. در این فرصت به بررسی الواح و احکام بازمانده از سده‌های ۱۳ تا ۱۵ میلادی (هفتم تا نهم هجری) دربارهٔ ایجاد ابواب البَر در ناحیه‌ای میان قونیه و قیصری در آنتالیا پرداخت؛ و حدود ۱۰ لوح و سند مربوط به بنای مسجد، خانقاه، مدرسه، برج، قلعه، آرامگاه، و نیز معافیت از مال و خراج (دو سند فارسی) را بررسیید. بیشتر این بناها به فرمان سلاطین سلجوقی آسیای صغیر، از علاءالدین کیقباد اول (فرمانروا از ۶۱۶ تا ۶۲۴ هـ ق.)، دوازدهمین پادشاه، تا علاءالدین کیقباد دوم (فرمانروا از ۶۹۶ تا ۷۰۰ هـ ق.) هیجدهمین و آخرین سلطان این سلسله و بازماندگان آنها و دیگر وابستگان امرای این ناحیه، مانند دختر سلطان رکن‌الدین کیخسرو و نیز بنت سلطان ابوبکر بن ایوب، ساخته شده است.

متن دو سند فارسی که فرمان معافیت از عوارض دیوانی است، نظر به اهمیت آن و نمودن رواج فارسی در این خطهٔ ترک‌تازی تورانیان در اینجا می‌آید:

«بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ سَلَامُهُ عَلَى مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ / در شهر سنه سنه و ثلاثین و سبع مایه (۷۳۶ هـ ق.) جهت زادِ آخرت حکم امیرمُعَظَمِ سیف‌الدَّوْلَةِ والدین، اَبَدَاللهِ دَوْلَتُهُ، بِرِ اَنْجَمَلْتِ نَافِذْ شَدْ / کی بَعْدَ الْیَوْمِ در محروسهٔ نکیده از سایر غُزْبَاءِ مِلَّتِ مَسِیحِ جِزْیَه و خِراج نستانند.»

«كُتِبَ هَذَا الْمَسْطُورُ بِحُكْمِ سُلْطَانِ بِنِ سُلْطَانِ سُلْطَانِ پیراحمدخان و قاسم خان ابنین قرامان خان خَلْدَاللهِ دَوْلَتُهُمَا و اَبَدَ مَمْلَكَتَهُمَا آمین یاربُّ الْعَالَمین» «از برای مال تفنگ و گوهر جُله و جنگی و بذر و قُبُجُورِ اغنام که ازین بَدَعْتَهَا بَعْدَ الْیَوْمِ از جماعتِ دارالپهلوانیه هیچ چیزی نستانند از امراء... و نُؤَاب... حُرَّزَ فِی سَنَةِ اربع و سَبْعین و ثمانیمایه (۸۷۴ هـ ق.)»

پرفسور ایتانی در زمینهٔ تحقیق خود، سلجوقیان، از شهرت جهانی برخوردار است. چند سال پیش که یکی از دانشجویانم برای ادامهٔ تحصیل و تحقیق به دانشگاه کمبریج رفته بود، پرفسور جان ملویل راهنمای رساله‌اش سفارش کرده بود که کارهای ایتانی را هم برای تکمیل تحقیق خود ببیند.

در این دیدار این خبر خوش را هم از پرفسور ایتانی شنیدم که ترجمهٔ سیاست نامه را به ژاپنی که سالها در دست داشت به انجام رسانده و آمادهٔ نشر ساخته است.

۱۷۰ - مغولان تمدن سوز

اوژنی کوچینف عضو فرهنگستان علوم روسیه، از تاریخ و تمدن قوم تانگقوت یا تنگقوت سخن گفت و یادآور شد که این قوم که اکنون کمتر اثری از آن برجای است دارای تمدن و فرهنگ بود و در سده‌های دهم تا سیزدهم میلادی درخشید. چنگیز آنها را درهم شکست، و

بازماندگان نشان پراکنده شدند و شماری از آنان در لشکر چنگیز نام و جایگاه یافتند. این محقق که سخنان روسی او را یکی از پژوهندگان ژاپنی ترجمه می‌کرد افزود که بیشتر منابع مربوط به تمدن و فرهنگ قوم تنگقوت از میان رفته؛ اما در پژوهش، چیزهایی جسته گریخته به دست آمده است، و چند دهه پیش در تورفان چین نیز اسنادی دربارهٔ این قوم پیدا شد. رشیدالدین فضل‌الله در جامع‌التواریخ خود جای جای از این قوم، سرگذشت آنان و نامورانشان یاد آورده است.

۱۷۱- سفرنامه‌های ایرانیان دورهٔ قاجار

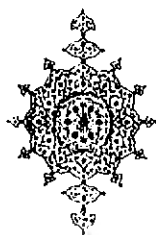
در همین مجلس، به معرفی استاد تاکه شی کانسو فوجی ایرانی‌شناس فرهیخته و فارسی‌دان، با خانم توموکو موری کاوا دانش آموختهٔ دانشگاه کیوتو آشنایی پیدا شد. فارسی را در این دانشگاه آموخته و تحصیل و تحقیق در ادب فارسی و تاریخ ایران را چندی در دانشگاه تهران دنبال گرفته و بتازگی بازآمده است. یک نسخه حاصل تحقیق تازه‌اش، «سفرنامه‌های ایرانیان در دورهٔ قاجار»، را که در شمارهٔ ۵۵ (سال ۲۰۰۱) مجلهٔ «سای نان آجیا کینکیو» (پژوهش‌های جنوب غرب آسیا) چاپ شده است، ارمغان داد. بر رویهم کاری جدی و پخته کرده، سفرنامه نویسی ایرانیان روزگار قاجار را بررسی‌ده و این نوشته‌ها را در سه دستهٔ سفرنامه‌های جهانگردی، مأموریتی و زیارتی (سفرنامه‌های مکه و عتبات و مشهد) گروه‌بندی و ارزیابی کرده، و در پایان مقاله نیز فهرستی از مشخصات سفرنامه‌های این سه گروه (به ترتیب در ۱۰۴، ۹۸ و ۸۱ عنوان) آورده است.

۱۷۲- ترجمهٔ دو رسالهٔ عرفانی به ژاپنی

ترجمهٔ ژاپنی «لوایح» جامی و «رسالة الوجود» جرجانی به قلم آقای آکی‌رو ماتسوموتو استاد دانشگاه یی چی در ایالت هیوگو ژاپن، در آغاز بهار امسال در کتابی آراسته و خوش ساخت منتشر شد (نشر یوگن کایشا بیبلیو، توکیو). این کتاب که عنوان ژاپنی آن پروشیا سون‌زای ایسی رونشو Perushiyâ Sonzai Issei Ronshu، «مجموعهٔ هستی‌شناسی ایران» است، ترجمهٔ ژاپنی دو رسالهٔ گرانسنگ جامی و جرجانی را با شرح و تعلیق عالمانهٔ پرفسور ماتسوموتو در بر دارد. ماتسوموتو از شاگردان برجستهٔ زنده‌یاد پرفسور توشیهیکو ایزوتسو است، و از محدود ایران‌پژوهان نسل امروز ژاپن که با کوشایی و دقت علمی و آزادمنشی راه بزرگان نسل گذشتهٔ ایران‌پژوهان و اسلام‌شناسان ژاپن را دنبال می‌کند. تحصیل دانشگاهی خود را در سالهای دههٔ ۱۳۵۰ در تهران پی گرفته و سپس در حوزهٔ علمی مشهد تلمذ کرده و با ادب و عرفان ایران و

ペルシャ存在一性論集

松本 耿郎 編著

2002

● ترجمه ژاپنی لوایح جامی و رساله الوجود جرجانی

علوم اسلامی آشنایی و آنسی در حد شیفتگی یافته است. مقدمه‌ای که بر این کتاب نگاشته در جای خود یک بیانیه فرهنگی است، و نمودار دل روشن و جان آگاه او. پس، به جای هر سخن دیگر، ترجمه این «پیش سخن» او را می آورم، که گویا و رساست:

«این کتاب ترجمه ژاپنی دو اثر گرانقدر فارسی - «رساله الوجود» جرجانی و «لوايح» جامی است، و «مجموعه هستی‌شناسی فارسی» نامیده شده است. این دو رساله اثر دو دانشمند دوره تیموری است. این هر دو با سرزمین افغانستان که این روزها جهانیان به آن چشم دوخته‌اند، پیوند نزدیک دارد. جرجانی در هرات دانش آموخت، و جامی هم در هرات تحصیل کرد و بیشتر عمر خود را در این شهر گذراند و آرامگاهش هم در اینجا مقصد و مجمع دانش دوستان و فضیلت‌جویان است.

«افغانستان در این بیست و چند سال گذشته درگیر جنگ بود، و از سال پیش هم این سرزمین هدف حمله نیروهای ممالک متحده شد. جهانیان مردم افغانستان را که از جنگ و فروریختگی بنیادهای اجتماعی و مدنی رنج می‌برند، به حال خود رها کردند. در این ۲۰ ساله دو میلیون و پانصد هزار تن از افغانها بر اثر جنگ و گرسنگی و بیماری مردند، و پنج میلیون تن بی‌خانمان و آواره شدند. سرانجام هم به این گمان که تروریستها در میان این مردم پنهان شده‌اند، بر سرشان بمب‌های ویران‌ساز باریدند، چندانکه تا این تاریخ (ژانویه ۲۰۰۲) ۴۰۰۰ افغان بر اثر حمله

目次

まえがき	
I ジャーミーの宗教思想	1
II ジャーミーの作品と生涯	7
III ジャーミー『閃光』	13
IV ジュルジャーニーの作品と生涯について	89
V ジュルジャーニー『存在の書簡』	96
あとがき	

● فهرست مطالب کتاب ترجمه شده به وسیله پرفسور آکیرا ماتسوموتو
نیروهای امریکا جان باخته‌اند.

«خلبانهای هواپیماهایی که بر سر افغانها بمب می‌بارند، به احتمال نمی‌دانند که این مردم در دل و اندیشه‌شان چه دارند. نیروی دفاع ملی ژاپن و رهبران این دولت هم که جانبدار این حملهٔ هوایی‌اند به این معنی آگاهی ندارند. در افغانستان دیر زمانی است که اندیشهٔ صلح و عشق، که جامی مُنادی آن بود، در دل و جان مردم جای گرفته و نسل به نسل به آیندگان رسیده؛ و مصیبت اینجاست که این جنگ و آشفتگی ۲۰ ساله در نفی این اندیشهٔ صلح خواهی و دوستی بوده است.

«در شهرهای ویرانه و روستاهای پر از «مین»، باد کینه، نومیدی و وحشت می‌وزد. این تصویر، با منظری از دیار و وطن که جامی دوست می‌داشت در تضاد است. تصویری که از جامی در دیوان او، بر ساخته در دربار جهانگیر پادشاه مغولی هند، می‌بینیم این شاعر را در باغی پر از نهال و گل نشان می‌دهد که با کتابهایی که بر فرش ساده پیرامون خود چیده و دواتی پیش رویش، با نگاهی مهربان به همه، سرگرم سرودن شعر است. جامی که در آرامگاه خود در هرات آرمیده است، آنچه را که در این ۲۰ ساله بر افغانستان گذشت چگونه می‌بیند؟

«امروز (۲۲ ژانویه) جلسهٔ بازسازی افغانستان که در توکیو برگزار بود به پایان آمد. ژاپن حدود ۶۰ بیلیون ین وام و اعتبار به افغانستان می‌دهد، یعنی که مردم افغان را که از جنگ و تنگدستی از پا

افتاده‌اند، تا خرخره مقروض می‌کند. عبدالغفور لاری، از شاگردان جامی، گفته که این شاعر عارف بناشناس به مردم بینوا یاری می‌رسانده است. حاصلی که امروز از گردهمایی پر سروصدای بازسازی افغانستان می‌بینیم، با نیت و منش جامی بسی فاصله دارد. آیا این بازسازی شامل رستاخیز فرهنگی و احیای روح و اندیشه افغانستان، چنانکه در آثار جامی می‌یابیم، است؟ برای احیا و تعالی افغانستان در جای سرزمین صلح و دوستی، آیا نمی‌بایست فعالان این طرح به فرهنگ والای آن چشم داشته باشند؟

«این کتاب حاصلی از طرح «تحقیق تاریخ فلسفه هستی‌شناسی عرفانی» است (طرح شماره ۱۰۶۱۰۰۳۹) که با هزینه وزارت فرهنگ ژاپن (انجمن پیشرفت علم، تحقیق‌های بنیادی «C») میان سالهای ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۱ اجرا شد، و نیز با اعتبار تحقیقی سال ۲۰۰۱ «انجمن پیشرفت علم» انتشار یافت.»

گفتنی است که «مجموعه هستی‌شناسی فارسی» در بهمن ماه ۱۳۸۲ برنده جایزه سال ترجمه آثار عرفانی و فلسفی فارسی شد، و پرفسور ماتسوموتو برای گرفتن جایزه خود از دست مقام ریاست جمهوری به ایران آمد.

۱۷۳ - کوه فوجی در حمام

در مثل فارسی، نقش حمام کنایه از چیز بی‌خاصیتی است که ظاهر و صورتی دارد اما خاصیتی نه، و رستم حمام هم چیزی مانند پهلوان پنبه است، چنانکه در سخن مولانا می‌یابیم (به نقل از «امثال و حکم» مرحوم دهخدا):

نقش رستم کو به حمامی بُود / قرن حمله فکر هر خامی بُود

اما نقش حمام در ژاپن هنوز در جای هنری که دارد به دست فراموشی سپرده می‌شود، گیرا و برای نسل دیروز خاطره‌انگیز است. چشم دوختن به پرده نقاشی دیواری کوه فوجی در حالی آسودن در خزینه حمام، برای ژاپنیان فرح‌افزاست. نه همان سرینه حمام‌های عمومی، که هنوز در گوشه و کنار محله‌ها در توکیو پایتخت شکوهمند ژاپن و دیگر شهرهای بزرگ سرزمین آفتاب هم سر در شماری از دکانها و بازارچه‌ها به نمای کوه فوجی مزین است، و پرده‌سازانی که نقش و نمای این «نشانه ملی ژاپن» را بر پیشانی ساختمانها و دیوار حمام‌ها می‌نشانند هنوز بازاری گرم و پرخواستار دارند. برای گرم‌تر شدن این بازار و آشنا شدن نسل تازه با سنت قدیم، در بهار امسال (۲۰۰۲ / ۱۳۸۱) نمایشگاهی از نقش کوه فوجی در حمام‌های عمومی در مرکز هنری محله میتاکا در توکیو برگزار شد.

شینوبو ماچیدا برپاکنده این نمایشگاه، حاصل تحقیق خود در نقش حمام‌ها در گوشه و کنار

● نقاش ژاپنی در حال کشیدن نقش حمام، نمای کوه فوجی، بر دیوار یک حمام عمومی در توکیو. ژاپن را نیز فراموش. او گفت که روزگاری فقط در شهر توکیو بیش از ۵۰ پرده‌نگار نقش حمام بودند، اما امروزه جز سه تن آنها در این کار نمانده‌اند. گویا چیره‌دست شدن در این گونه پرده‌نگاری دست‌کم ده سال می‌کشد، زیرا که این هنرمند باید کار را با سرعت و مهارت به انجام برساند و فقط با به کار بردن پنج رنگ نقش حمام را بر پرده یا دیوار بنشانند. موری‌ئو ناکاجیما یکی از سه هنرمند بازمانده در این کار می‌گوید که ۳۰ سال پیشتر سفارش کار برای او چنان پر شمار بود که گاه می‌بایست در یک روز کوه فوجی را بر دیوار دو حمام نقاشی کند؛ اما این روزها کار دیگری دارد و هرگاه که سفارشی برای پرده‌نگاری در حمام برسد با گرفتن یک روز مرخصی به این کار می‌پردازد.

هر چند که پرده‌نگاری در حمام‌های ژاپن تاریخ بلند دارد، نگاشتن منظره کوه فوجی از سال ۱۹۱۲ رسم شد، هنگامی که صاحب حمامی در محله کائدا در مرکز توکیو داد تا بنای این آتش‌فشان خاموش کله‌قندی محبوب ژاپنی‌ها را بر دیوار حمامش نقش کنند. به گفته ماچیدا امروزه ۲۵۰ حمام عمومی در توکیو پرده‌نگاری در سربینه و دیوار خزینه دارد، که ۹۰ درصد این نقش‌ها چشم‌انداز کوه فوجی است. در هر ناحیه از ژاپن نقش و نمایی خاصی برای دیوار حمام می‌پسندند، چنانکه در ایالت کوماموتو، در جزیره جنوبی کیوشو، کوه آسو را ترجیح می‌دهند؛ در سندای، در شمال ژاپن، نمایی رود هیرویه را.

این سخن به شرحی که مرحوم دهخدا در «امثال و حکم» یاد کرده، جمله‌ایست که عامیان در مراجعات بجای «من متصرفم و دست تصرف قویست و ازینرو اثبات غاصب بودن من بر خصم من است» گویند.

«یکی به وزیر نظام (حاکم تهران در زمان ناصرالدین شاه) که مردی سخت عامی ولیکن بسیار هوشیار و زیرک بود شکایت بُرد که: فلانی خانۀ من بغصب تصرف کرده است، و ادلۀ خویش بنمود. حاکم بر صحت دعوی او یقین کرد، غاصب را بخواند و اسناد تملک او بخواست. او گفت: از آسمان افتاده‌ام و خانه از من است. وزیر فرمود تا او را بستند و فراوان زدند و از آن پس به ذبح بودن مدعی او حکم فرمود، و غاصب را گفت: دانی از چه به زدن تو فرمان دادم؟ گفت: حضرت حاکم بهتر داند. گفت: خواستم بهوش باشی تا سپس چون از آسمان افتی به خانۀ خویش افتی و آزار دیگران ندهی.»

اما در اینسوی آسیا یکی از مایه‌های فساد اقتصادی یا از آثار آن رویۀ جفافافته‌ای در وزارتخانه‌ها و دستگاههای اداری است که آماکوداری Amakudari، یعنی نزول از آسمان، خوانده می‌شود. برابر این سنت ناپسندیده، منصب‌داران و بلندپایگان وزارتخانه‌ها خود را زودتر بازنشسته می‌کنند تا به کار نان و آب‌دارِ شرکت‌های اقتصادی که فعالیتشان با این دستگاهها سروکار دارد بپیوندند و اینجا با بهره‌گیری از تجربه و ارتباطات خود پیشرفت کار این شرکتها را برای گرفتن مقاطعه‌های چرب و شیرین برای طرحهایی که پول آن از بیت‌المال می‌آید آسان کنند. از سویی هم این مدیران با ترک مقام خود زیر دستانشان را که به جای آنها می‌نشینند «تمک‌گیر» می‌کنند و موظف به ادای دین و اطلاع‌رسانی بایسته، پیداست که این مسأله در وزارتخانه‌های مجری طرحهای عمرانی، بخصوص وزارت ساختمان که اداره کارهای ساختمانی بناهای عمومی، بزرگراهها و جاده‌های ارتباطی میان شهرها، سدها و بسیاری دیگر از ساخت و سازهای پر هزینه را دارد، حادثتر است. دولت ژاپن با شعار اصلاحات و مبارزه با فساد، سالها است که می‌کوشد تا سنت نامبارک آماکوداری را براندازد و به مأموران نادرست و آزمند درسی بدهد که اگر باز خواستند از آسمان بیفتند توی خانۀ خودشان بیفتند نه روی بیت‌المال، اما دستش مثل وزیر نظام باز نیست و کمتر توفیقی یافته است. بتازگی هم رئیس دولت دستور داده است که راهکارهای تازه برای این مسأله بیابند، و وزیران «اداره امور عمومی» و «اصلاحات اداری» سرگرم رایزنی‌اند تا، در جای یک راه چاره، بازنشسته شدن بلندپایگان دستگاههای ناظر طرحهای ساختمانی را عقب بیندازند، که اینهم کار آسانی نیست بخصوص که موجب تأخیر در ترفیع اعضای جوانتر ادارات می‌شود.

خواستاران اصلاحات اداری می‌گویند که پرداختن به این مسأله را باید در اولویت نهاد. برابر آمار، تا آغاز دسامبر سال پیش ۵۴۰ صاحب منصب بازنشسته شده در این سال در شرکتها و بنگاههایی که کارشان مربوط به وزارتخانه‌های آنهاست استخدام شده بودند.

۱۷۵ - چینیان و ژاپنیان، شارلاتانهای عالیمقام!

این وضعی است که شاردن در سیاحتنامه خود برای مردم سرزمین باخاستگاه آفتاب و «کشور وسط»، ژاپن و چین آورده، و شرح آنرا چنین یاد کرده است:

«از مرحوم مسیو کارون Carron که یکی از مردان ماهری می‌باشد که هندوستان و جهان بازرگانی به خود دیده است، بخشی از بهترین تردهستیا و شعبده‌بازیهای چینیان و ژاپنیان را که از شارلاتانهای عالیمقام می‌باشند، شنیده‌ام. مشارالیه اطمینان می‌داد که بعضی از شعبده‌بازان کودکی را به هوا پرت می‌کنند، آنگاه او را بر حسب اعضای بدن به زمین ساقط می‌سازند. فی‌المثل ابتدا به روی یکساق پا، بعد به روی ساق پای دیگر، و سپس تمام اعضای بدن، و بالاخره به روی سر. این شارلاتانها قسمت‌های مختلف مذکور پیکر طفل را فی‌المثل با ساروج به زمین پیوند می‌زنند؛ معهذاً بعد از اتمام عملیات، کودک همچنان صحیح و سالم کمافی‌السابق برمی‌خیزد... در افسانه‌ها و داستانها نیز هرگز چنین تردهستی و مهارتی یاد نشده است، چنانکه فقط از طریق چشم‌بندی قابل تصور می‌باشد که شعبده‌بازان به مهارت تمام با تغییر بعضی از ابزار و اشیاء نامرئی به عملیات پرداخته چشم تماشاچیان را می‌بندند و حقایق را مشتبه می‌سازند... سحر و جادو و بالاخره شیطان در این کارها دست دارد. من تمام مساعی خود را به کار بردم تا به مشاهده چنین چیزی نائل آیم، و آثار افسون‌اهریمن را دریابم. ولی همیشه سعیم در این خصوص باطل ماند؛ به محض اینکه از نزدیک موضوع نمایشات را بررسی می‌کردم، آثار سحر و جادو باطل می‌گشت.» (از: سیاحتنامه شاردن، ترجمه محمد عباسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۳۶، جلد چهارم، ص ۹۳-۱۹۲).

۱۷۶ - روزنامه دیروز

میان کاغذهایم بریده‌ای از یک روزنامه ژاپنی یافتم که تاریخ ۱۸ دسامبر ۱۹۷۵ (۲۷ آذر ۱۳۵۴) را دارد و عنوانش «پیشنهاد مشاغل با حقوق بالا از سوی ایران به ژاپنی‌ها» است. کوتاه شده آن در زیر می‌آید:

«عرضه مشاغل از سوی ایران با حقوقهای بالا و مزایای متعدد، توجه پزشکان و مهندسان ژاپن را به خود گرفته است. یکی از این پیشنهادهای کار می‌گوید که حقوقی معادل ۱/۳۵۰/۰۰۰

ین (۴۵۰۰ دلار آمریکا) به مهندس دانشگاه دیده‌ای با بیش از ۱۰ سال تجربه کار داده می‌شود. محل سکونت کولردار، بیمه بهداشتی، بلیت رفت و برگشت و ۲۸ روز مرخصی در سال با استفاده از حقوق و مزایای این شغل، و مدارس بین‌المللی هم برای فرزندان این شاغلان آماده است. وزارت کار ایران از پزشکان اروپا و آمریکا و ژاپن دعوت به کار در بخش خصوصی و دولتی این کشور کرده است. ۲۵۰۰ شغل از سوی حدود ۶۰ دستگاه دولتی و مؤسسه خصوصی ایران (به ژاپنی‌ها) عرضه شده، و تاکنون از سوی یکهزار ژاپنی درخواست کار فرستاده شده است. حقوقهایی میان ۳۰۰ تا ۹۰۰ هزار ین (یک تا سه هزار دلار) در ماه به مهندسان رشته‌هایی مانند ساختمان، معادن، برق، ماشین، نظارت بر کیفیت تولید، و حسابداران مجاز پیشنهاد شده است. دوره قرارداد استخدام میان یکماه تا چهار سال است. جدا از مهندسان دانشگاه دیده، ایران به تکنیسین‌های وارد به کارهای صنعتی نیاز دارد. یک شرکت ایرانی ۵۰۰ فرد آزموده برای کار با بولدوزر و دیگر ماشین‌های ساختمانی می‌خواهد. دانشگاه تهران هم درصدد استفاده ۶۵ پزشک است.

۱۷۷ - آموزش و کارآیی

در یک برنامه سرگرم کننده و نیز آموزنده نیمروزی تلویزیون سراسری ژاپن، کار مدرسه فنی تربیت کارگر اسباب‌کشی نشان داده می‌شود. این نمونه‌ای از این گونه مدرسه‌ها است که شرکت‌های اسباب‌کشی کارگران تازه استخدام شده را برای چند هفته آموزش دیدن در آنجا می‌فرستند. مدرس این آموزشگاه می‌گفت که ۴۸ نوع اسباب‌کشی و شیوه‌های گوناگون برای بسته‌بندی و جابه‌جا کردن انواع وسایل خانه هست، که آنرا بتدریج و به ترتیب شرح می‌دهد. طرز بسته‌بندی، حمل، حرکت دادن، برداشتن و گذاشتن، بستن و باز کردن و مرتب کردن هرگونه اسباب خانه یاد داده می‌شود. در این آموزشگاه وسایل گوناگون منزل در محوطه‌ای وسیع گذاشته شده بود و برای آموزش دادن افراد از آن استفاده می‌شد. برای نمونه، گفته شد که در جابه‌جا کردن ماشین رخت شویی باید به نوع ماشین و لوله اتصال آن و ترتیب درست قطع و وصل کردنش توجه شود. دربارهٔ یخچال، طرز گذاشتن آن مهم است، چون اگر آنرا به پهلو بگذارند، گاز سردکننده سرازیر و یخچال خراب می‌شود، و این گاز محیط را هم آلوده می‌کند. قفسه‌های ظروف و لباس را با ترتیب خاص در چند کیسه از بالا به پائین و یک سرپوش در بالا، می‌پوشانند. نشان‌دادند که قفسه‌ای نسبتاً بزرگ را در ۵۷ ثانیه بسته‌بندی و نواربندی و آماده حمل کردند. مدرس این کلاس می‌گفت که او پیشتر در مسابقه فن اسباب‌کشی نفاول شده است. طرز بستن کارتن و چسب زدن آنهم راه و روش خود را دارد، که با مصرف نوار چسب کمتر کارآیی

بیشتر هم عاید می‌شود. مثلاً، لیوانها را باید از لبه به ته کارتن گذاشت، و بشقابها را خوابیده و پهلو به پهلو کنار هم.

در برنامه‌ای دیگر، مدرسه آموزش دختران راهنمای گردشگری، که شاگرد راننده هم هستند، نشان داده می‌شد. این شاگردان با همان یونیفورم زیبا و آراسته شرکت اتوبوسرانی در کلاس نشسته بودند و درس می‌گرفتند یا به مناسبت تمرین می‌کردند، چنانکه درباره رفتار با مسافران و افراد گوناگون، طرز مقابله با پیشامدها و رفتار در وضعیت‌های اضطراری مانند وقوع تصادف یا بیمار شدن ناگهانی کسی از مسافران، نکاتی که باید به گردشگران یادآور شوند، روحیه‌شناسی مسافران، سرگرم داشتن آنها در میان سفر خسته‌کننده. دنیای ما دنیای تخصص است. شرکت‌های خصوصی توجه بیشتری به این معنی دارند.

۱۷۸ - ژاپنی هوشمند

برای اقامت و پذیرایی از تیم‌های چند کشور فقیر شرکت‌کننده در بازیهای جام جهانی فوتبال در بهار امسال (۲۰۰۲) چند شهر و روستای ژاپنی میزبانی آنها را پذیرفته بودند. میهمانداری تیم کامرون به دهکده ناکاتسو افتاده بود. همه مردم این روستا برای پذیرایی از این میهمانان به شوق آمده بودند، و چند روزی که آمدن آنها دیر شد سخت بی‌تابی و دل‌تنگی نشان می‌دادند. میهمانان که از راه رسیدند، آنها را با گرمی و مهربانی پذیرا شدند، و در میان مسابقه‌ها نیز پرچم کامرون را تکان می‌دادند و بسیاری از اهالی روستا از زن و مرد و پیر و جوان پیراهن تیم کامرون را پوشیده بودند و در صف تماشاگران برایشان ابراز احساسات می‌کردند، و هنگام بازگشتن هم تا فرودگاه بدرقه شان کردند.

پس از سرآمدن مسابقه‌ها اعلام شد که دهکده ناکاتسو میهماندار تیم کامرون، با آنکه میهمانان ۵ روز دیرتر رسیدند و کمتر ماندند، ۳۸ میلیون ین ژاپن برای این پذیرایی هزینه کرده، اما برآورد می‌شود که منافع این میهمانداری برای اقتصاد محلی اینجا از یک بیلیون ین بیشتر است، و خاطره خوبی هم برای مردم مانده است. نام این روستا اکنون در پرتو تبلیغات گسترده رایگان در همه جای ژاپن بر زبانها است. بر اثر همین شهرت، در ماه مه امسال شمار توریست‌ها که برای دیدن موزه معدن طلای تعطیل شده این دهکده می‌آمدند سه برابر پیش شده بود.

۱۷۹ - یادی از سی ایچو ماتسوموتو

سی ایچو ماتسوموتو (۱۹۰۹-۹۲) نویسنده محبوب داستانهای تاریخی، شیفته راه ابریشم و پژوهنده تمدن ایران و انتقال آن به ژاپن با کتاب گرانسنگ خود «از پرسپولیس تا آسوکا»، که

یادداشتی در سوگ از دست رفتنش نوشتم (بنگرید به: «یک دلپسته فردوسی و دو شیفته راه ابریشم»، در: کلک، ش ۳۸ (اردیبهشت ۱۳۷۲)، ص ۱۲۹ تا ۱۳۷)، همچنان در یادها زنده است، و روزنامه‌ها در آغاز مرداد امسال (۲۰۰۲) دهمین سال درگذشتنش، مطالبی در بزرگداشت وی نوشتند.

یومیثوری شیمبون در مقاله‌ای در شماره ۳۰ ژوئیه یادآور شد که نخستین داستان او به نام *تین* بین (نقطه و خط) در سال ۱۹۵۷ در مجله *تابی* (سفر) انتشار یافت. در همانسال، دولت ژاپن در آمار مصرف خانواده‌ها از سان شو-نو-جینگی (سه گنجینه) که داشتن آن برای خانوارها عمومیت می‌یافت (تلویزیون سیاه و سفید، ماشین رختشویی، و یخچال) یاد کرد. در آن سالها مردم ژاپن هنوز سخت کار می‌کردند تا لقمه نانی به کف آورند، و سفر تفریحی هنوز از تجملات بود. ترن سریع فاصله میان توکیو تا هاکوداته در شمال ژاپن را ۱۷ ساعته می‌رفت. اما امروز طی کردن این مسافت با تازه‌ترین نوع شینکانسن (قطار تندسیر ژاپن) در نزدیک یک سوم این زمان ممکن شده است. ماتشوموتو دگرگونی‌ای را که در زندگی ژاپنی آغاز شده بود به روشنی می‌دید، و جز خلاقیت ادبی در داستان‌نویسی، ذهنی آینده‌نگر نیز داشت.

۱۸۰ - چشمه خورشید در سخن جامی

چون عنوان این سلسله یادداشتها چشمه خورشید است، به حسن ختام این بخش مطلع غزلی از جامی که از چشمه آفتاب یاد کرده است می‌آید:

دی چو به بوستان تو را جا به کنار آب شد
آب ز روی عکس تو چشمه آفتاب شد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تقاضا و خواهش مجدد

یکبار دیگر از مشترکین گرامی خواهش می‌کنیم وجه اشتراک عقب افتاده خود را بپردازند. این مجله به پشتیبانی مشترکین ارجمند و دوستدارانش منتشر می‌شود.